کوردستان نێت
KURDISTAN NET
ڕۆژنامەیەکی ئەلەکترۆنی ڕۆژانەی گشتی سەربەخۆی کوردییە
www.kurdistannet.org
19-9-2007 21:30 بەکاتی ناوەندی ئەوروپا

دیوانی ئاوات حەسەن ئەمین لەنێوان شیعر و قسەدا ... ئارام سدیق

بەر لە خوێندنەوە ڕوونکردنەوەیەك

ئەم بابەتەم نارد بۆ ڕۆژنامەی "ڕۆژنامە" و لەبەر ئەوەی هەندێك ڕستەی توندی تێدابوو (بە قسەی ئەوان) لەوێ بڵاو نەکرایەوە و برادەرێکی دڵسۆزیش کە بابەتەکەی تەقیم کردبوو وتبووی با بڵاو نەبێتەوە و خۆی پەیوەندی پێوەکردم کە نەدەبوایە من بەو زمانە زبرە ئەو بابەتەم بنوسیایە، بۆیە وتی من پێم باشبووە کە بڵاو نەبێتەوە. منیش لای خۆمەوە بەڵێنی ئەوەمدا بڵاوی نەکەمەوە، بەڵام کاتێك چەند برادەرێك ئەوەیان پێوتم کە بابەتەکەی من لەلایەن بەرپرسیار و لێپرسراوانی لاپەڕەی فەرنگی ڕۆژنامەوە گەیەنراوەتە دەستی کاك ئاوات، بۆیە بڕیارمدا بڵاوی بکەمەوە و تا تەفیسری ئەوەی بۆ نەکرێت کە من ترسنۆکم بۆیە بڵاو نەکردۆتەوە، کە ئەگەر بڵاو نەبوایەتەوە پەیوەندی بەو بەڵێنە ئەخلاقیەوە دەبوو کە بەو برادەرە خۆشەویستەی خۆمم دابوو.

سەرەتا

یەکێك لە ماڵوێرانییەکانی ڕۆشنبیری کورد ئەوەیە کە هەرشتێکی نوسی پێی وابێت ئەمە دەبێت بکرێتە کتێب و بچێتە ئەرشیفەوە و لەریزی بەرهەمە چاپکراوەکانیدا ریزی بکات، شیعر یەکێکە لەو شتانەی کە زۆرێك لە شاعیران زۆر دەنوسن و کەم بڵاودەکەنەوە، یان کەمی بە شایەنی بڵاوکردنەوە دەزانن، بێگومان ئەمەش لای هەر شاعیرە و پێوەرێکی تایبەتی خۆی هەیە، من نامەوێ زۆر درێژە بەم قسانە بدەم و دەمەوێ بچمە سەر پەیامی ئەم نوسینە، ئەوەی لێرەدا دەمەوێ قسەی لەسەربکەم (دیوانی ئاوات حەسەن ئەمین) ە کە کۆی شیعرەکانی ناوبراوی لەخۆگرتووە و بەشی یەکەمی لەناوەڕاستی ئەمساڵدا بڵاوبوویەوە، ئەوەی سەرنجی منی ڕاکێشاوە لە خوێندنەوەی کۆی ئەم دیوانەدا ئەوەیە کە ئەم دیوانە ئەوندەی قسەی تێدایە ئەوەندەی شیعر تێدا نییە، ئەمەش تەنیا قسەیەکی سەرپێیی نییە، بەڵکو لەم نوسینەدا دەمەوێ بیسەلمێنم لەڕاستیدا لە سەرەتادا نەمدەویست لەسەر ئەم دیوانەی کاك ئاوات بنوسم لەبەرئەوەی دەترسام تەفسیری هەڵە بۆ ڕاکانم بکرێت و قسەکردنەکانم لێکدانەوەی جیاوازیان بۆ بکرێت و نوسینەکە بخرێتە قاڵبێکی شەخسیەوە، نەك ڕەخنەیەك لە برادەرێك، کە من کاك ئاوات زۆر دەمێکە دەناسم و ئاشنای دنیای شیعری ئەم پیاوەم. بەڵام من پێموایە هەتا لە کەم و کوریەکانی ئەدەب و ڕۆشنبیری کوردی نەدوێین مەحاڵە هەنگاوی نوێ بێتە ئاراوە، بۆیە دەمەوێ لێرەدا ئەوەش بخەمە ڕوو کە من لە دوو حاڵەتدا لەسەر کتێب دەنوسم، یان کتێبەکەم زۆر پێجوانە و ناتوانم لێی بێدەنگ بم، یان بەپێچەوانەوە کتێبەکە هێندە ناشیرینە دووبارە ناتوانم لێی بێدەنگ بم. لەبەرئەوەی بەشێکی سەرەکی ئیشی نوسەر و ڕۆشنبیر ئەوەیە کار لەسەر جوانی بکات و هەوڵی بەدەستهێنانی بدات، بۆیە تموحی من لە هەردوو حاڵەتەکەدا لەپێناوی خستنەڕووی جوانیدایە و دەمەوێت ناشیرینیمان بەناوی جوانیەوە پێنەفرۆشرێت، کە بەداخەوە لەم کتێبەی کاك ئاواتدا قسەی ئاسایی کراوە بە شیعر و ڕای چەند عەرەبێکی خەڵەفاو (کە دەڵێم خەڵەفاو مەبەستم لەوەیە کە بێئاگان لە ئەدەبی کوردی دەنا لە ئەدەبی عەرەبیدا ڕەنگە ڕۆشنبیرییەکی زۆریان هەبێت) کە ئاگاداری شەش دێڕی ئەدەبی کوردی نین کراوەتە سەر بەرگ بۆئەوەی (بەزۆر) بیسەلمێنێت کە ئاوات حەسەن شاعیرە و شاعیرێکی گەورەشە وقبوڵ نییە وەك شاعیرێکی گەورە ناو نەبرێت.

ئەو نووسینانەی لە کوردستان نێت دا بڵاودەکرێنەوە، بیروبۆچوونی خاوەنەکانیانە، کوردستان نێت لێی بەرپرسیار نییە.

وشە، یان شیعر

ئێمە دەزانین کە تەنها ریزکردنی وشە نابێتە شیعر، یان تەنها بوونی قافیەی دوو رستە نابنە شیعر، یان بوونی ئاوازێك لەنێوان چەند وشەیەکدا نابێتە شیعر. شیعر لە تەنها یەکێك لەو رەگەزانە پێکنایەت ئەوەی کۆمەڵێك وشە دەکاتە شیعر بەتەنها ریزکردنیان نییە، بەڵکو گەڕانی شاعیرە بەدوای نهێنیەکانی وشەدا و هەر شاعیرێك نهێنیەکانی وشەی دۆزییەوە بەشێك لە جوانی شیعری لای خۆی دەستەمۆکردووە. هەروەها بەدەر لە دۆزینەوەی نهێنیەکانی وشە شیعر لە دەیان رەگەزی تایبەتی تر پێکدێت کە هەر شاعیرە و بەپێی شێوە و تایبەتمەندی خۆی بەکاری دەهێنێت. بەڵام لەم بەناو دیوانەی کاك ئاواتدا دەیان و سەدان رستەی نارێك و نەشاز دەبینین کە بەناوی شیعرەوە خراوەتە ئەم کتێبەوە. لێرەدا بۆ روونکردنەوەی مەبەستم دەمەوی چەند نموونەیەك بێنمەوە، کاك ئاوات لەشیعری (تۆ ناونیشانی دوایین شیعریت) دەنوسێت:

ئەمشەو هاتی
بویتە میوانی تەنیایی و کشوماتی..
بویتە کلی چاوی دوا ناونیشانی،
دواین شیعر.. !

دەکرێت ئەم چەند وشەیەی سەرەوە ناو بنرێت شیعر، ئایا ئەمەیە شیعرە؟ یان تەنها ریزکردنی وشەیە و کاك ئاوات ناوی ناوە شیعرە، دەنا هیچ شتێك نییە ئەم چەند وشەیە بکاتە شیعر. هەروەها لەشیعرێکی تردا کە بۆ کامەران موکری شاعیری نوسیوە بەم شێوەیە دەست پێدەکات:

هەواڵ بەران.. هەواڵ بەران
هەواڵ بەرانی کوردستان
هەواڵ بوون بۆ گۆران
بۆ خۆشەویستی شیعری جوان..

لەم شیعرەشدا دیسان توشی هەمان ریزکردنی وشە دەبین و ماناش بۆتە قوربانی وەزن و قافیە و ئەمە بێجگە لە غیابی وێنە و مەرگی شیعریەت، پێم سەیرە هەستی شاعیرێك بەوشێوەیە گوزارشت لە شاعیرێکی وەك کامەران موکری بکات، ئەمە ستایشە یان سوکایەتی پێکردنە بەو شاعیرە، هەروەها کاك ئاوات لەشیعرێکی تردا زۆرخراپ وەسفی شێرکۆ بێکەسی کردووە وەسفێك کە مایەی پێکەنینە کاك ئاوات لەو شیعرەیدا کە بەناوی (بۆ شاعیرێك) نوسیویەتی بەمشێوەیە دەست پێ دەکات:

(یادت بەخێر) ..
ئەی شاعیری وردەکاری،
ئەی قارەمانی بێچووە شێر
ئەی خۆشەویستی هەژار و
وشەی شیرین
ئەی شەیدایی مرۆڤی زەمین
(یادت بەخێر)

لەم پارچەیەشدا دیسان رستێك وشەی بێرۆح و سارد و سڕ دەبینین کە بەناوی شیعرەوە بڵاوکراونەتەوە، ئەمە بێجگە لەوەی مەوزوعییەت لە شیعرەکەدا نییە مانای چی بە (یادت بەخێر) دەست پی بکەی لە کاتێکدا شێرکۆ بێکەس زیندووە و یادی مردوو دەکرێتەوە، "بێگومان ئەم رایەم

ئەو نووسینانەی لە کوردستان نێت دا بڵاودەکرێنەوە، بیروبۆچوونی خاوەنەکانیانە، کوردستان نێت لێی بەرپرسیار نییە.

موتڵەق نییە، بەڵام لە کوردەواریدا یادی کەسی زیندوو ناکرێتەوە". هەر لەهەمان شیعردا کاك ئاوات دەنوسێت:

مەبەستت بوو..
لە دووریانی وشەیا،
لە وردەکاری پیشەیا
شیعری بەگوڕ
شیعری پڕهێز
بۆ دوژمنانی منداڵ و ئافرەتی وڵاتی ئەقین ئامێز،
بکەیتە چەتری رەحمەت
بۆ میللەت...
مەبەستت بوو
بیکەیتە تیژترین چەقۆ
تا دوژمنانی پێبکەیتە هەڵماقۆ.. !

دیسان لەم پارچەیەشدا ڕووبەڕووی کۆمەڵێك وشەی زۆر نارێك و بێرۆح دەبینەوە کە هیچیان نەیانتوانیوە نە خزمەت بە مانا و مەدلولی شیعرەکە بکەن، نە خزمەت بە وێنەیەکی شیعری ناسك بخەنە روو، من دیسان هەست دەکەم نەك وەسفی شێرکۆ نەکراوە، کە بەحساب شاعیر دەیەوێت وەسفی بکات، بەڵکو سوکایەتی پێکراوە و خراوەتە ریزی ئاسنگەر و فیتەرێکی وردەکار. ئەوە نییە نوسیویەتی (لەوردەکاری پیشەیا) . سەیرە کاك ئاوات نازانێ شیعر نوسین پیشە نییە، بەر لەهەر شت حەزە، پاش ئەوەش ئەوانەی شاعیرن مرۆڤی ئاسایی نین و هەستیارترن نەك (وردەکار) ، چونکە ئەوە فیتەر و ئاسنگەر و.. هتد وردەکاری تێدا دەکرێت نەك شیعر. شیعر پێویستی بە خەیاڵفراوانی هەیە. هەر لەو چەند دێڕەی پێشەوە کە خرایە روو ئاماژەی بە (چەقۆ) و (هەڵماقۆ) داوە ئاخر چۆن شاعیر دەتوانێ لەرێی چەقۆوە دوژمنان بکاتە هەڵماقۆ، ئەمە چ شیعرییەتێکە چی ناودەنرێ و چ لۆژیکێکە؟ پێموایە کاك ئاوات لەمەدا داهێنانی کردووە و وشەی (هەڵماقۆ) ی لە شیعردا بەکار هێناوە، دەنا تا ئێستا ئەم وشەیەم لە هیچ شیعرێکدا نەبینیوە بەکارهاتبێ. هەروەك پێشتریش ئامازەم پێدا ئەم دیوانەی کاك ئاوات بێجگە لە وشە ریزکردن هیچی تر نییە و بەدەگمەن شیعرێکی تێدا دەدۆزرێتەوە شایستەی خوێندنەوە بێت لەبەرئەوەی ناشیرینیەکانی ئەوەندە زۆرە جوانیەکانی دیار نەماوە، بەڵام ناکرێت بە تەواوەتیش سفری بکەینەوە، چونکە لەو دیوانە گەورەیەدا ئەگەر بڵێن شیعری جوانی تێدا نییە بێویژانییە و من دەڵێم شیعری تێدایە بەڵام وشە ریزکردنەکان زۆرترە. لێرەدا نامەوێ زیاتر لەسەر ئەم باسە برۆم و دەچمە سەر بابەتێکی تر.

شیعرەکانی کاك ئاوات و رای چەند نوسەرێکی عەرەب

لە پاشکۆی ئەو دیوانە پڕ لە ناشیعریەدا کاك ئاوات رای چەند نوسەر و شاعیرێکی خلافاوی عەرەبی هێناوە و کردویەتی بە کوردی و خستوویەتیەڕوو، کە ئەم برادەرانە ئاگاداری ئەدەبی کوردی نین و ئەدەبی کوردیان لە رێی رۆژنامەی (ئەلئیتیحاد) و گۆڤاری سەردەمی عەرەبی بینیووە و ئەویش شیعری تەرجومەکراو ناتوانێت رۆحی شیعر بگوێزێتەوە بۆیە لە نێو ئەو شیعرانەدا کاك ئاوات دەناسن. کۆی ئەو رایانە پێدا هەڵگوتن و ستایشکردنی بێتامی کاك ئاواتی تێدایە، یەکێك لەو رایانەی خراوەتەڕوو لەسەر بەرگی دیوانەکەش ئامازەی پێدراوە رای (د. خزعل الماجدی) یە، کەپێی وایە شیعری ئەم پیاوە بەرزە و لەئاستی شاعیرە گەورە کوردەکانە وەك (شێرکۆ بێکەس) . بێگومان ئەم رایە تا سەر ئێسقان

ئەو نووسینانەی لە کوردستان نێت دا بڵاودەکرێنەوە، بیروبۆچوونی خاوەنەکانیانە، کوردستان نێت لێی بەرپرسیار نییە.

هەڵەیە و مایەی پێکەنینە و پێشموایە کاک ئاوات خۆیشی قەبارەی خۆی دەزانێ و هەستیارە بەرامبەر ئەوەی ئەو لەکوێدا شاعیرە و تێکستەکانی خۆی تاکوێ بڕدەکەن ئیتر (د. خزعل) بە چ پێوانەیەك بە شێرکۆی دەچوێنێت. ئەگەر ئەمە بێئاگایی نەبێت چی تری ناو دەنرێت. (د. نازم عودە) یش رایەکی تری هەیە و پێی وایە کاک ئاوات کەوتۆتە دوای تەکنیکی دوالیزمەوە. ئەمەش دیسان رایەکە کە مایەی پێکەنینە. چونکە کاک ئاوات هەرگیز لەم بوارەدا کاری نەکردووە. هەروەها هۆشەنگ دەروێش-یش دەروێشانە بە کاك ئاواتدا هەڵدەدا و دەنوسێ: ئەم شاعیرە راوی وێنەکانی ژیان و ساتەکانی تیاژیان دەکات، توانای پێکەوە گرێدانی خود و بابەتی هەیە..، ئەمەش دیسان رایەکی هەڵەیە، چونکە بێتوانایییەکی زۆری شاعیر دەبینرێت لە گرێدانی خود و بابەت، بۆیە ئەم رایەی هۆشەنگیش پێچەوانەکەی راستە، رایەکی تر کە زۆر سەیرە رای (عەلی حەسەن الفوز) ەیەکە دەڵێت: سەرکێشی ئاوات حەسەن ئەمینی شاعیر لەو تایبەتمەندیەتیەدا بەدیار دەکەوێت لە چۆنێتی خوێندنەوەی مێژووی رۆمانسیەتی کوردی و گیانی میسۆلۆژیای فشاربەر. ئەم شاعیرە وێنای شاعیرێکی موتەمەریدە کە بە خەونەکانی بە دوای ئاسۆیەکی فراوانتردا وێڵە. ئەم نموونەیەی دوایی قسەی زۆر هەڵدەگرێت، بەڵام نامەوێت ئەم نووسینە ئەوەندە درێژ بێتەوە خوێنەر بێزار بکات، بۆیە تەنها دەکرێت بپرسین کوا تایبەتمەندییەکانی شیعری ئاوات حەسەن ئەمین؟کوا و لە کوێدایە خوێندنەوەی بۆ رۆمانسیەتی کوردی کردووە؟ کوا ئەو خەونانەی بۆ ئاسۆی فراوانتری دەبات؟ بێگومان قسەکانی (عەلی حەسەن) بێجگە لە موجامەلەیەکی نەشیاو و بێتام هیچی تر نییە و هیچ بنەمایەکی لۆژیکی و زانستی نییە. دەکرێت لێرەدا بپرسین بۆ تەنها رای شاعیرێکی کورد لەم دیوانەدا نییە (بێجگە لە نامە تایبەتە شیعریەکەی رازی) بۆ رەخنەگرێکی کورد دێڕێکی لەسەر کاك ئاوات نەنوسیوە؟ بێگومان شاعیر و رەخنەگرێکی کورد باشتر کاك ئاوات و ئەزموونی شیعری ئەو دەناسن تا چەند عەرەبێك کە لە ئێستادا تەنها لە پێناوی مانەوەیاندا دەیانەوێت موجامەلە بکەن و نانی ئەو موجامەلەیەش بخۆن، چونکە وەك دەزانین کاك ئاوات پلەیەکی حکومی باڵای هەیە لە وەزارەتی رۆشنبیری.

چەند وەردەکارییەك

لەدواجاردا دەمەوێت هەندێك وردەکاری چاپکردن و هەندێك شتی تر لەسەر کۆی دیوانەکە و چۆنێتی چاپکردنی بخەمەڕوو. سەرەتا دەبێت بزانین ئەم دیوانە شیعرەکانی شاعیر لەسەرەتاوە کە لە نیوەی دووەمی هەشتاکانەوە تا کۆتایی (2005) خۆدەگرێت. پێموایە دەبێت ئێمە بەپێی قۆناغەکان خوێندنەوەیان بۆ بکەین، بەڵام شیعرە نوێکانی شاعیریش توشی هەمان ماڵوێرانی شیعرە سەرەتاکانی بوون و هەردەڵی لە یەك زەمەندا نووسراون بۆ نموونە شیعری (ئازیز، جەنگی حەوتەمی عیشق، چرپە) کە لە (2005) دا نوسراون هەمان کێشەی غائیبی وێنە و ریزکردنی وشە... هتد هەست پێدەکرێت، بۆیە شیعرەکانی کاك ئاوات هەڵناگرێت بەپێی زەمەن خوێندنەوەیان بۆ بکرێت، چونکە لەسەرەتاوە تا ئێستا لەسەر یەك ریتم کاری کردووە. هەروەها لەبارەی چاپکردنی ئەم دیوانەشەوە بە دڵنیاییەوە دەیڵێم ئەگەر کاك ئاوات بەڕێوەبەر نەبوایە لە وەزارەتی رۆشنبیری هەرگیز لە چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی ئەم دیوانەی بۆ چاپ نەدەکرا، دەنا سەدان کتێب و بابەتی تر هەیە کە بەڕێوەبەرایەتی چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی رەفز دەکەن و چاپی ناکەن و شیعری چەندین لاوی تازە و شاعیری بە ئەزموون رەفز دەکەن، بەڵام لەبەر تەکلیف و لەڕوو دامان بۆ کاك ئاوات... هتد چاپ دەکەن. ئەمەش ماڵوێرانییەکی تری کتێب چاپکردنە لەم وڵاتەدا. لەکۆتایدا تەنها دەمەوێت ئەوەش بڵێم من هیچ شتێکی شەخسیم لەگەڵ کاك ئاوات نییە و ئەم نووسینە تەنها دەیەوێت شەڕی جوانی بکات و هیچیتر.

ئەو نووسینانەی لە کوردستان نێت دا بڵاودەکرێنەوە، بیروبۆچوونی خاوەنەکانیانە، کوردستان نێت لێی بەرپرسیار نییە.